

A felsőfokú zenei oktatás

1. A szó mai értelmében vett felsőfokú magyar nyelvű zenei oktatásról csak a második világháború utáni időben beszélhetünk. Ennek azonban megvoltak a maga zenei előzményei. Ezek között tartjuk számon az alsó- és középfokú zenei oktatás hálózatát az egyes városokban, mindenekelőtt Kolozsváron (1819–1948) és Marosvásárhelyen (1908–1948). Mindkét városi zeneiskoláról tudjuk, hogy a tananyag összeállításában a budapesti Országos Magyar Királyi Zeneakadémia (1925-től Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola) tananyagát vette át, s így néhány szakon a növendékek a fenti intézetben vizsgázhattak.

A Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1909-ben rendelettel szabályozta a középiskolákban való énektanításra jogosító képesítés megszerzését. Az első évek tapasztalata szükségessé tette a felvételre előkészítő tanfolyam megszervezését. A kolozsvári középfokú Zenekonzervatórium igazgatósága az 1913–14. iskolai évtől kezdve a felvételi tantárgyaiból ilyen előkészítő tanfolyamot szervezett az Országos Zeneakadémia útmutatásai alapján az ott felvételizni szándékozók számára.

Fejlett középfokú magyar zeneoktatás azonban számos városi Zenekonzervatóriumban (Kolozsvár, Marosvásárhely, Arad stb.) volt, mindvégig olyan tanárok vezetésével mint Metz Albert, Zsizsman Rezső, Haják Károly, Erkel Sarolta, Nagy István és mások.

2. 1946 áprilisában a Román Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium jóváhagyta a Kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola alapítását. Májusban elkezdődött a főiskola megszervezése. Igazgató Nagy István, a marosvásárhelyi és kolozsvári középiskolás kórusai révén országosan ismert zenepedagógus, a színifakultás dékánja pedig Szabó Lajos drámaíró lett. A felvételi vizsgák két szakaszban, szeptemberben és novemberben zajlottak le, közben október 13-án, a kormány kiküldöttjének jelenlétében sor került az ünnepélyes megnyitásra az egykori magyar konzulátus által bérelt és átengedett épületben, a megyeháza közvetlen szomszédságában. A tanári testület tagjainak kiválasztása már májusban megkezdődött, és júliusban meg is jelent ki-nevezésük a *Hivatalos Lap*ban. Szeptember első napjaiban a sajtóból ismertté vált a Főiskola tájékoztatója.

Az intézmény fontosabb eredményeiből említésre méltó a hat hangver-

senyből álló Bartók-ciklus, a dal történeti fejlődését szemléltető hangversenysorozat, Halmos György, Szabó Géza, Balogh Ferenc, Zsurka Péter szólóestjei, Kodály Zoltán *Missa Brevis*ének bemutatója. A lendületes munka elismeréseként Nagy István királyi kitüntetésben részesült.

3. 1948 augusztusában megjelent a tanügyi törvény, mely új szakasz kezdetét jelentette a felsőfokú zenei oktatásban is. A Kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola átalakult Magyar Művészeti Intézetté, ugyanakkor új, képzőművészeti fakultással gazdagodva. Rektora Kovács Zoltán festőművész, a zenei fakultás dékánja Márkos Albert zeneszerző lett. A tanári testületben többek között Balogh Ferencet, Demian (Demján Fischer) Vilmost, Eisikovits Miksát, Erdélyi Gyulát, Halmos Györgyöt, Jagamas Jánost, Jodál Gábort, Lakatos Istvánt, Major Ferencet, Mihályffy Irént, Poór Lilit, Szabó Gézát, Szász Árpádot, Szentimrei Jenőt, Zsurka Pétert találjuk. Óraadóként többen vállaltak közreműködést a Román Művészeti Intézetből is. A Magyar Művészeti Intézet kiemelkedő eredményeiből számon tartjuk a tanári és növendékhangversenyek sorát, a Gluck-opera bemutatóját, néhány emlékezetes hangversenyt (*Szép az élet!*, Kodály-emlékhangverseny stb.).

4. 1950-ben újabb átszervezés következett be a felsőfokú zenei oktatásban: a Román, valamint a Magyar Művészeti Intézet zenei fakultásának összevonásával a Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola román és magyar fakultással kezdte meg működését a Mátyás utcai Bocskai-házban, Eisikovits Miksa igazgatásával. Később új épületet kapott: rendelkezésére bocsátották az egykori Király (ma Brătianu) utcában a volt görög katolikus teológia épületét. Ennek udvarán a főiskola vezetősége új hangversenytermet építtetett. Könyv-, kotta- és lemeztára a két korábbi intézet anyagát összesítette.

Igazgatói, rektorai a már említett Eisikovits Miksa (1950–53) után Mihai Chiorean (1953–62), Sigismund Toduță (1962–64), Liviu Comeș (1965–70), Romeo Ghircoiașiu (1970–77), Rodica Pop (1977–85), Ninuca Oșanu (1984–89), Alexandru Farcaș (1989–). Prorektorai közül magyar volt Jodál Gábor (1965–72), Demján Vilmos (1972–78), a dékánok közül pedig Márkos Albert (1948–50, 1954–58), Major Ferenc (1951–53, 1959–64) és Angi István (1976–84). Tanári testülete szintén a két korábbi zeneintézetből került ki. Az újabban kinevezettek kevés kivétellel az intézet végzettjei voltak.

A tanári kar összetétele az önálló magyar Főiskola (Intézet) négy évében (1946–50-ben) 1 román, 21 magyar, 9 zsidó, 1 más nemzetiségű volt. Ezzel szemben 1965–66-ban a helyzet így alakult:

Funkció/beosztás	Nemzetiség
------------------	------------

	Román	Magyar	Zsidó	Német	Más	Összesen
Professzor	5	5	3	–	–	13
Előadótanár, docens	12	4	2	–	–	18
Lektor, adjunktus	23	12	7	3	1	46
Asszisztens, tanársegéd	18	14	7	2	1	42
Preparátor, gyakornok	7	5	2	3	–	17
Kabinetfőnök	1	–	2	9	9	21
Korrepetitor	–	2	–	1	–	3
Összesen	72	42	23	18	11	166

A magyar hallgatók létszámának érzékeltetésére két időszakot emelünk ki: a fentebb is szereplő 1965–66-ot és az elsorvasztó 1983–1985-ös iskolai évet:

ped. = pedagógia-tanári;
 zsz. = zeneszerzés;
 zt. = zenetudományi;
 é. = ének;
 hg. = hangszer;
 lev. = levelező.

Tanév	Évfolyamok												Összesen
	I.		II.		III.			IV.		V.			
	ped.	é.	ped.	é.	ped.	é.	lev.	ped.	é.	ped.	é.		
	zsz.	hg.	zsz.	hg.	zsz.	hg.		zsz.	hg.	zsz.	hg.		
	zt.	zt.	zt.	zt.	zt.								
1965–66	17	6	24	13	7	18	14	8	23	7	12		149
1983–84	1	4	4	5	1	5	–	4	–	–	–		24
1984–85	1	–	1	4	4	5	–	1	–	–	–		16

Az 1984–85-ös egyetemi évben hangzottak el utoljára magyar nyelvű előadások zeneesztétikából, népzeneből, ideológiai tantárgyakból és zenetörténetből. Az utolsó magyar levelező évfolyam 1981–82-ben végzett.

Az Intézet magyar hallgatói beilleszkedtek mind a főiskola, mind a város, illetőleg az ország zenei életébe (intézeti hangversenyek, diákfesztiválok, országos versenyek stb.). Jól érzékelteti a magyar tanárok és hallgatók jelenlétét az együttesek összetétele:

Év	Együttes	Összetétel				
		Román	Magyar	Német	Zsidó	Összesen
1969	Ars Nova	7	5	1	1	14
1977	Aulodia	6	3	–	–	9
1977	Lípatti-zenekar	15	9	–	–	24
1977	Pro Musica	9	3	1	–	13

A Collegium Musicum összetétele úgyszólván művenként változott:

Év	Összetétel			
	Román	Magyar	Német	Összesen
1967	4	1	1	7
1968	6	4	2	12
1970	2	1	1	4
1972	1	1	1	3
1977	2	1	1	4

További példaként idézhetnénk a két intézeti énekkart, ha nem is hasonlóan beszédes voltukban (*Capelia Transilvanica. Antifona*).

Igazgatósa idején dr. Eisikovits létrehozta a magyar nyelvű tiszavirág életű zenetudományi tanszakot (1951–52); zenetanári és karmesteri diplomával rendelkezőket vett fel a II. évfolyamra. Az első tanulmányi év lezártaival dr. Sigismund Toduță jelenlétében zajlott le a formszerkesztés-vizsga (a többi tárgyból a II. év érvényben levő tantervek alapján zárult az év), a tanszak folytatását azonban a minisztérium nem engedélyezte. Az 1971–72-es tanévben újraindult a zenetudományi tanszak. Az első években csak románul folytak az előadások e szak hallgatói számára (mindössze két magyar hallgatója volt az első években), 1976–77-től viszont magyar nyelven hallgathatták az elméleti tantárgyak előadásait.

A hatvanas évek közepétől az intézet rendszeresen megtartotta a tudományos ülésszakait, s a felolvasott dolgozatok jelentős hányada nyomtatásban is megjelent – kizárólag románul – a *Lucrări de muzicologie* (Zene-

tudományi dolgozatok) című kötetekben. A húsz kötetben (1965–1986) 213 román, 60 magyar, 15 zsidó és 13 német szerző írása látott napvilágot.

1970-ben az intézet megkapta a zenetudományok doktora cím adományozásának jogát. Stílustörténetből Sigismund Toduță, zenetörténetből és népzeneből Romeo Ghircoiașiu irányította a jelöltek munkáját, felkészülését. Haláluk után Angi István (zeneesztétika), Szenik Ilona (népzenetudomány) és Terényi Ede (stílustörténet) lépett a nyomukba.

A Dima-főiskola fontosabb eredményei közül megemlíthető a jegyzetek kiadása, tudományos diákkörök szervezése (kétfüzetnyi dolgozat megjelenítésével, román és magyar nyelven), kiállítások, operabemutatók rendezése, zeneszerző-tanárok műveinek megszólaltatása, előadóművész-tanárok hangversenyei, két hangverseny Erdély zenei múltjából, úgyszintén egész sor emlékhangverseny.

5. A két kolozsvári egyetem egyesítésének évében, 1959-ben létesült a marosvásárhelyi hároméves Pedagógiai Intézet/Főiskola azzal a céllal, hogy előmozdítsa az V–VIII. osztályban tanító szakemberek képzését. Magyar tagozata 1961-től 1973-ig működött. Matematika, történelem, magyar nyelv és irodalom mellett zenei tagozata, illetve fakultása is volt. Az intézetet Szilágyi Margit igazgatta, a zenei fakultás dékánja Tudor Jarda zeneszerző volt. A zenei fakultás tanárainak egy csoportja – élén a dékánnal – Kolozsvárról járt át. A tanárok közül Szász Károly, Birtalan József és Kozma Mátyás adott nyomtatott/sokszorosított tanulmányi anyagot a hallgatók kezébe.

6. Az 1989-es események után több kísérlet történt a felsőfokú magyar nyelvű zenei oktatás visszaállítására. Az időközben Zeneakadémiává előlépett főiskola vezetősége mereven elzárkózott a magyar nyelvű oktatás elől, annak ellenére, hogy például az 1990 nyarán lezajlott felvételin bejutottaknak majdnem a fele magyar (44,57%) volt.

A visszaállításra vonatkozó másik kísérlet a Bolyai Tudományegyetem egyik fakultása lett volna. Átfogó javaslat készült mind a tantervre, mind a tanári testületre vonatkozóan.

Látva, hogy az Egyetem visszaállítása nehézségekbe ütközik, a felsőfokú magyar nyelvű zenei oktatás folytonosságának biztosítására 1992-ben Jagamas János ny. főiskolai docens nyílt levélben fordult a romániai magyar egyházakhoz magyar egyetem felállításának javaslatával. Levele válasz nélkül maradt, nyilván azért, mert az államosított javak visszaszolgáltatása nélkül ez a feladat igen nehezen lenne megoldható.

1995-ben merült fel a nagyváradi Sulyok István Főiskola keretében egy zenei fakultás felállításának gondolata. A tájékozódó megbeszélések után 1996 március–áprilisában körvonalazódott a fakultás képe: elméleti és gyakorlati oktatás helybeli, kolozsvári és külföldről meghívott előadók közreműködésével.

E fakultás keretében egyházzenei képzésben is részesülnének a hallgatók. A főiskola rektora, dr. Mester Zsolt összeállította az ún. akkreditáláshoz szükséges iratcsomókat a javasolt tantervekkel egyetemben, és a fakultás megszervezése biztatónak látszik.

A romániai magyar nyelvű felsőfokú zenei oktatás az időszaki sajtóban is tükröződik a kezdeti lépésektől napjainkig – a megoldott és megoldásra váró, jelen pillanatban gordiuszi csomónak tetsző mivoltában is –, az évtizedek folyamán elért eredményekkel együtt. A felsőfokú oktatás szerves részeként kapott helyet *A romániai magyar főiskolai oktatás múlt – jelen – jövő* című kiadványban (1950) is.

Megjelent az 1000 éves a magyar iskola – Az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadai című kiállítás és tudományos konferencia emlékkönyvében. Kiadta: a Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete, a Bolyai Egyetemért Alapítvány, Budapest, 1996.